

زنجیرەی هاوەڵانی پێغەمبەر

شەشەم

زوبەیری کوڕی عەووام

(رضی الله عنه)

نوسینی: مامۆستا ئازادی ڕزگاری

K T E B X A N A Y T W E S H W

زنجیرەی هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ

ــ شەشەم ــ

زوبیری کوڕی عەووام (رضي اللة عنة)

نوسینی: مامۆستا ئازادی ڕزگاری

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي أمر بالجهاد في سبيله، ووعد عليه الأجر العظيم والنصر المبين، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له القائل في كتابه الكريم (وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نصْرُ الْمُؤْمِنِينَ)الروم:٤٧ وأشهد أن محمدا عبده ورسوله وخليله قائد المجاهدين وأصدق المناضلين وأنصح العباد أجمعين ﷺ وعلى آله الطيبين الطاهرين، وعلى أصحابه الكرام الذين باعوا أنفسهم لله وجاهدوا في سبيله حتى أظهر الله بهم الدين وأعز بهم المؤمنين، وأذل بهم الكافرين رضي الله عنهم وأكرم مثواهم وجعلنا من أتباعهم بإحسان إلى يوم الدين.

زۆرجار ئێمەی موسڵمان بەشێکی ژیانمان تەرخان دەکەین بۆ خوێندنەوەی ژیاننامەی پێغەمبەری خوا ﷺ و هاوەڵانی و شوێنکەوتوانی، جاری وا هەیە لە بەشێکی ژیاننامەکەدا بەسەرهاتێك کارمان تێدەکات و هەوڵ دەدەین لە ژیانماندا بیکەینە چرایەك بۆ ڕووناککردنەوەی بەرپێمان، چونکە مرۆڤ زووتر لەگەڵ ڕووداوە واقعیەکانی ژیانی مرۆڤایەتیدا زیاتر کاریگەر دەبێت،

ئەم زنجیرەیە بەم مەبەستە نووسراوە، چۆن هاوەڵان بناسین و دیوەجوان و ڕازاوەکانی ناو ژیانی هاوەڵان شارەزابین و بتوانین پەند و وانەیان لێ وەربگرین و لە واقیعی ژیانماندا جێبەجێ بکەین.

ئەم شێوازی فێربوون و فێرکردنە لە قورئانەوە فێر دەبین، کاتێك خوای گەورە پاش گێڕانەوەی بەسەرهاتی پێغەمبەران، دەفەرمووێت: (لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ)يوسف. (سوێند بەخوا لەداستان و سەرگوزەشتەی یوسف و براکانیدا، گەلێ عیبرەت و ئامۆژگاریی مەزن هەیە، بۆ خەڵکانی هۆشمەندو ژیر کە بیکەنە ڕێ نیشاندەری خۆیان، بۆ دۆزینەوەی هەق و ڕاستی، دیارە کتێبێکی وەکو ئەم قورئانەش، هەرگیز ناشێ قسەوباسێکی هەڵبەستراو بێت، بەڵکو تەصدیق وپشتڕاستکردنەوەیە بۆ کتێبە پێشووەکانی بەرلەخۆی و شیکەرەوەی هەموو شتێکیشە، بەتەواوی بەیانی حەڵاڵ و حەرامی تێدایە و ڕێ نیشاندان و ڕەحمەت و میهرەبانی خوایە بۆ خەڵکێ بیەوێ باوەڕ بهێنێت).

بەویستی الله تعالی درێژە بەم زنجیرەیە دەدەین و هەولدەدین ژیانی زۆربەی هاوەڵان بلاو بکەینەوە بە چەند مەبەستێك:

یەکەم: بزانین کەسانێك توانییان خوا لە خۆیان ڕازیی بکەن، چۆن ژیان و چۆن توانییان ئەو ڕەزامەندییە بەدەست بهێنن.

دووەم: تێبگەین ئەزموونی پەیڕەوی پەیامی خوا ناواقیعی نیە و تەنها لە پێغەمبەری خوادا ﷺ سنووردار نەبووە، بەڵکو ئەم دینە واقیعیە و دەکرێت مرۆڤەکان پەیڕەوی بکەن، نموونەی یەکەمیشی لە هاوەڵاندا خۆی دەبینێتەوە.

سێیەم: کۆی ئەم دینەی ئێستا ئێمەی موسڵمان پێوەی پابەندین، لەلایەن هاوەڵانەوە بەدەستمان گەیشتووە، گرنگە شتێك لەبارەی ژیان و بیرکردنەوەو هەڵسوکەوتیانەوە شارەزا ببین، بزانین ئایا ئەم پەیامەمان لە کەسانی سەرڕاست و ژیرەوە وەرگرتووە؟ یان تەمەنێکە لەخشتەبراوین و بە ناحەق پابەندی ئایینێك کراوین کە کەسانێك بە ویستی خۆیان دایانڕشتووەو سەپاندوویانە.

لەم نووسینەدا، تەنها چەند نموونەیەکمان وەرگرتووە، خوێنەری ئازیز دەتوانێت لەم نموونانەوە بەرچاوڕوونییەکی زیاتری هەبێت و خۆی بەدوای دەیان ناونیشان و سەرەباسی تردا بگەڕێت بۆ ژیانی ڕۆژانەی خۆی سوودیان لێ وەربگرێت.

ئەم نووسینە لەلایەکەوە هەوڵێکە بۆ دانەوەی مشتێك لە کۆگایەکی قەرزاریمان لە ئاست هاوەڵان، هیوایەکیشە بۆ پێشەنگیکردن بە کەسانێکەوە کە بە دەقی قورئان خوای گەورە ڕازیبوونی خۆی بۆیان نیشان داوە، ئاواتێکە بۆ سەرهەڵدانەوەی نەوەیەکی نوێی موسڵمان کە بتوانن جارێکی دی پەیامی خوا لە دڵ و واقیع و خاکی سەرزەویدا پیادە بکەن.

زوبەیری کوڕی عەووام (رضي الله عنه)

ناوی زوبەیری کوڕی عەووامی کوڕی خوەیلیدی قورەیشی ئەسەدیە، کونیەکەی ئەبووعەبدوڵایەو بە حەواری پێغەمبەر ﷺ ناسراوە، پوورزای پێغەمبەری خوایە ﷺ چونکە دایکی ناوی صەفییەی کچی عەبدولموطەلیبە کە خوشکی عەبدوڵای باوکی پێغەمبەری خوایە ﷺ زوبەیر برایەکی هەبوو بە ناوی سائیب کە هاوەڵی پێغەمبەر ﷺبوو و لە غەزای ئوحودو خەندەق و هەموو غەزاکانی دواتریشدا بەشداری کرد و لە جەنگی یەمامەدا شەهید بوو.

زوبەیر یەکێکە لەو هاوەڵانەی شایەتی بەهەشتی بۆ دراوە.

زوبەیر منداڵ بوو کە باوکی کۆچی دوایی کرد، ئیتر نەوفەلی مامی سەرپەرشتی دەکرد، جا هەندێ جار صەفییەی دایکی زوبەیر دەیدا لە زوبەیر، مامیشی دەیوت وا توند لێی مەدە، ئەڵێیت لە دوژمن دەدەیت و رقتە لێی، صەفییەش وەڵامی دایەوەو بە شیعرێك پێی وت ئەوەی وادەزانێت من لە رقەوە لێی دەدەم ئەوە درۆ دەکات، من بۆ تەمبێ

کردن وا لێی دەدەم بۆ ئەوەی بەرگە بگرێت و کەسێکی خاوەن کەسێتی لێ دروست بێت.

زوبەیر کەسێکی بالآبەرزی وای لێدەرچوو کە لە بالآبەرزیدا باس دەکرا، هاوکات ریشی تەنك بوو.

هاوسەرو منداڵەکانی زوبەیر:

زوبەیر چەند ئافرەتێکی بەهاوسەر گرتبوو: ئەسمائی کچی ئەبووبەکری صدیق کە یەکێکە لە ئافرەتە زۆر خواناسەکان و خوشکە گەورەی عائیشەی دایکی باوەڕدارانە، واتە زوبەیر ئاوزاوای پێغەمبەرﷺ بوو، لەگەڵ ئەم ژنەی کۆچی کرد بۆ مەدینەو لەوێ چەند منداڵێکی بوو، عەبدوڵا، عوروە، مونذیر، عاصم، موهاجیر، خەدیجەی گەورە، ئوممولحەسەن، عائیشە.

عاتیکەی کچی زەید کە هاوەڵی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بوو و تا ئەو ساتەی زوبەیر شەهید بوو عاتیکە ژنی بوو، عاتیکە سەرەتا ژنی عەبدوڵای کوڕی ئەبووبەکر بوو، واتە ژنی ژنبراکەی زوبەیر بوو،

ئەوەبوو عەبدوڵا شەهید بوو، دواتر شووی کرد عومەری کوڕی خەتتاب هێنای و ئەویش شەهید بوو، دواتر زوبەیر هێنای و ئەویش شەهید بوو، ئیتر خەڵکی دەیانوت کێ دەیەوێت شەهید بێت با عاتیکە بە هاوسەر بگرێت.

زوبەیری کوڕی عەوام دەیوت طەلحەی کوڕی عوبەیدوڵای تەیمی ناوی منداڵەکانی بە ناوی پێغەمبەرانەوە دەنێت، دەشزانێت دوای موحەممەد ﷺ هیچ پێغەمبەرێك نایەت، منیش ناوی منداڵەکانم بە ناوی شەهیدانەوە دەنێم بەڵکو شەهید بن، عەبدوڵای بە ناوی عەبدوڵای کوڕی جەحشەوە ناو نا، مونذیری بە ناوی مونذیری کوڕی عەمرەوە ناونا، عوروەی بە ناوی عوروەی کوڕی مەسعوودەوە ناونا، حەمزەی بە ناوی حەمزەی کوڕی عەبدولموطەلیبەوە ناو نا، جەعفەری بە ناوی جەعفەری کوڕی ئەبووطالیبەوە ناونا، موصعەبی بە ناوی موصعەبی کوڕی عومەیرەوە ناونا، عوبەیدەی بە ناوی عوبەیدەی کوڕی حارثەوە ناونا، خالیدی بە ناوی خالیدی کوڕی سەعیدەوە ناونا، عەمری بەناوی عەمری کوڕی سەعیدی کوڕی عاصەوە ناونا.

موسڵمانبوونی زوبەیر

سەبارەت بە کاتی موسڵمانبوونی رایەك دەڵێت لە تەمەنی دوانزە ساڵیدا موسڵمان بووە، رایەکی تر دەڵێت لە تەمەنی هەشت ساڵیدا موسڵمان بووە، رایەکیش دەڵێت لە تەمەنی شانزە ساڵیدا بووە کە موسڵمان بووە. زوبەیر لە دوای ئەبووبەکر موسڵمان بوو و چوارەم یان پێنجەم کەس بوو موسڵمان بوو.

زوبەیری کوڕی عەوام لەسەر دەستی ئەبووبەکری صدیق موسڵمان بوو، چونکە ئەو پێشنیازی موسڵمان بوونی بۆ کرد و وردەکاری بانگەوازەکەی پێغەمبەر ﷺ بۆ خستەڕوو، زوبەیریش چوو بەدەم داواکەیەوەو موسڵمان بوو.

زوبەیر لەپێناو ئیسلامدا نارەحەتی زۆری چەشت، مامی زوبەیر کە زانی زوبەیر موسڵمان بووە کەوتە ئازاردانی، لەسەر حەسیرێك رایدەکێشا و دواتر دووکەڵی بەسەردا دەکرد، هەر ئازاو ئەشکەنجەیەکی دەدا تا زوبەیر وازبهێنێت لە ئیسلام، ئەویش دەیوت هەرگیز بێباوەڕ نابم.

زوبەیر یەکەم کەس بوو لەپێناو خوادا شمشێری هەڵکرد، ئەوەبوو هاوارێکی بیست کە وتی پێغەمبەر ﷺ لە سەرووی مەککەوە هەڵمەتی بۆ براوە، بۆیە زوبەیر بە شمشێرێکەوە کەوتەڕێ بەرەو ئەوێ، هەرکەس دەیدی سەری سوڕدەما لەو هەڵوێستەی زوبەیر، زوبەیر کە گەیشتە لای پێغەمبەر ﷺ، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەوە چیتە ئەی زوبەیر؟! زوبەیریش بەسەرهاتەکەی بۆ باسکرد و وتی هاتووم تا بەم شمشێرە بدەم لەو کەسەی هەڵمەتی بۆ هێناویت، پێغەمبەریش ﷺ نزای کرد بۆ خۆی و شمشێرەکەشی.

کۆچکردنی زوبەیر

زوبەیر لە هەردوو کۆچی حەبەشەدا بەشداری کرد، بەڵام لەوێ زۆر نەمایەوەو گەڕایەوە بۆ مەککە. کاتێك زوبەیر لە حەبەشە بوو، پاشایەك لە حەبەشە دەرکەوت و دژی نەجاشی وەستایەوە، موسڵمانانی ئەوێ نزایان دەکرد تا نەجاشی بەسەریدا سەرکەوێت، نەجاشی چوو تا لەگەڵیدا بجەنگێت، موسڵمانەکانی ئەوێیش زوبەیریان نارد تا بڕوات و هەواڵی جەنگەکەی نەجاشیان بۆ بهێنێت، ئەوەبوو خوای گەورە نەجاشی سەرخست و زوبەیر هەواڵی هێنایەوە بۆ موسڵمانان و ئەوانیش بە سەرکەوتنەکەی دڵخۆش بوون.

نەجاشی خەنجەرێکی هەبوو بە دیاری دای بە زوبەیر، دواتر زوبەیر کە هاتەوە ئەو خەنجەرەی بە دیاری دا بە پێغەمبەر ﷺ و لای پێغەمبەر ﷺ مایەوە.

دواتر زوبەیر کۆچی کرد بۆ مەدینە، پێغەمبەر ﷺ برایەتی خستە نێوان زوبەیر و عەبدوڵای کوڕی مەسعوودەوە.

زوبەیر لە غەزای بەدردا

پێغەمبەر ﷺ کە ویستی بچێت بۆ بەدر عەلی کوڕی ئەبووطالیب و زوبەیری کوڕی عەووام و سەعدی کوڕی ئەبی وەقاصی هاودەم بە چەند هاوەڵێك نارد تا بچنە لای ئاوی بەدر و هەواڵ و زانیاری بۆ وەربگرن.

زوبەیر لە غەزای بەدردا بەشداری کرد و تیایدا دوو جار بریندار بوو، برینەکەی هێندە قووڵ بوو کە پەنجە لە هەر برینێکیدا ون دەبوو.

لە غەزای بەدردا زوبەیر ئەسپێکی پێ بوو و لە بەرەی راستەوە بوو، میقدادی کوڕی ئەسوەدیش بە ئەسپێکەوە لە باڵی چەپەوە بوو، زوبەیر مێزەرێکی زەردی بەستبوو.

لە رۆژی بەدردا فریشتەکان لەسەر شێوەی زوبەیر دابەزین و مێزەرێکی زەردیان لەسەر بەستبوو.

زوبەیر لە غەزای ئوحوددا

زوبەیر لە غەزای ئوحودیشدا بەشداری کرد و ڕۆڵێکی کارای هەبوو تیایدا.

زوبەیر دەڵێت لە ڕۆژی ئوحوددا پێغەمبەر ﷺ شمشێرێکی پێ بوو و خستیەڕوو و فەرمووی (کێ ئەم شمشێرە دەگرێت بەمەرجێك مافی بدات؟) منیش وتم من ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ بەڵام پێغەمبەر ﷺ وەڵامی نەدامەوە، تا سێ جار ئەمە روویدا، ئینجا ئەبوودوجانە هەستاو وتی من هەڵیدەگرم ئەی پێغەمبەری خواﷺ؟ بەڵام مافەکەی چیە؟ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی (ئەوەیە موسڵمانی پێ نەکوژیت و بەم شمشێرەوە لەدەست بێباوەڕ ڕانەکەیت)، ئەویش ڕازی بوو.

زوبەیر دەڵێت: بەخوا تەماشای هیندی کچی عوقبە و ژنە هاوڕێکانیم دەکرد کە هەرچییان بوو فڕێیان دەدا و ڕایان دەکرد، لەو کاتەدا تیرهاوێژەکان هاتنە خوارەوەو پشتیان بەرداین و سوارەی دوژمن لە پشتەوە هاتن بۆمان و کەسێکیش هاواری دەکرد موحەممەد کوژرا،

ئێمەش دەستمان لەکار وەستا و وازمان هێنا و کەسێك نەبوو بچێت بە لای ئالاکەدا.

عائیشەی دایکی باوەڕداران کە بە عورووەی خوشکەزای وت خوشکەزاکەم هەردوو باوکت زوبەیرو ئەبووبەکر لەوانەن کە خوا باسی کردون (الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ)،

کاتێك پێغەمبەر ﷺ تووشی ئەو بارە سەختەی ئوحود بوو و بێباوەڕان لە دەوری بڵاوەیان کرد، پێغەمبەر ﷺ ترسی هەبوو هەمدی بگەڕێنەوە، بۆیە فەرمووی: (کێ دەکەوێتە دوایان؟) حەفتا کەس کەوتنە دوایان، لەنێویاندا ئەبووبەکر و زوبەیریش هەبوون.

ئوبەی کوڕی خەلەف کە پێغەمبەری خوای ﷺ بینی چوو بۆی تا بیکوژێت، خێرا زوبەیر هەڵیکوتایە سەر ئوبەی و بە خەنجەرەکەی دەستی ویستی بیکوژێت، بەڵام پێغەمبەر ﷺ ئاماژەی پێدا کە وازی لێبهێنێت و خۆی خەنجەرەکەی زوبەیری گرتە دەست و ئوبەی پێ بریندار کرد، ئەوەبوو بەو برینەوە لە نیوەی ڕێدا ئوبەی مرد.

زوبەیر دەڵێت: کە لەگەڵ پێغەمبەرﷺ بووین بۆ ئەوەی بچینە سەر کێوەکە، پێغەمبەر ﷺ ویستی بچێتە سەر بەردێك بەڵام نەیتوانی، بۆیە طهلحەی کوڕی عوبەیدوڵا پشتی خۆی بۆ چەماندەوە و پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) پێی خستە سەر پشتی طەلحەو چوویە سەر بەردەکەو لەسەر بەردەکە دانیشت.

کاتێك حەمزەی مامی پێغەمبەر ﷺ شەهید کرا صەفییە کە هات دوو جلی حەمزەی پێ بوو، کاتێك پێغەمبەر ﷺ صەفییەی بینی حەزی نەکرد صەفییە حەمزە بەو شێوازە ببینێت، بۆیە زوبەیری نارد تا ڕێ نەدات حەمزە ببینێت، کاتێك زوبەیر گەیشتە لای صەفییە وتی دایە گیان ڕاوەستە، ئەویش وتی لەسەر ڕێم لاچۆ، کاتێك بینی صەفییە واز ناهێنێت وتی پێغەمبەر ﷺ منی نارد بۆ لات، صەفییە کە ئەوەی بیست خێرا وەستا و دوو جلەکەی گرتە دەست و جلێکیان بۆ کفنی حەمزە بوو و ئەوی تریشیان بۆ کفنی پشتیوانییەك بوو.

زوبەیر لە غەزای خەندەقدا

زوبەیر لە غەزای خەندەقیشدا بەشداری کرد، لەو غەزایەدا پێغەمبەر ﷺ فەرمووی (من يأتينا بخبر القوم)، (کێ هەواڵی دوژمنمان بۆ دێنێت؟)، زوبەیر وتی من، پێغەمبەر ﷺ هەمدی ئەوەی دووبارە کردەوە، دووبارە زوبەیر وتی من، پێغەمبەر ﷺ بۆ جاری سێیەم هەمان شتی دووبارە کردەوە، زوبەیر هەمدی وتی من، پێغەمبەر ﷺ ئەوکات فەرمووی: (إن لكل نبي حواري و إن حواري الزبير)، (هەر پێغەمبەرێك حەواری هەبووە، حەواریەکەی منیش زوبەیرە). عەبدوڵای کوڕی دەڵێت: لە غەزای خەندەقدا من و عومەری کوڕی ئەبی سەلەمە لەو شوێنە بووین کە ژنەکانی پێغەمبەر ﷺ لەوێ بوون، جا یەکترمان بەرز دەکردەوە تا لە سەروو دیوارەکەوە تەماشای جەنگەکە بکەین، جا کاتێك عومەر منی بەرز کردەوە دەمبینی باوکم هەڵمەتی دەبرد بۆ بەنی قورەیضەو جەنگی دەکرد لەگەڵیاندا، عەبدوڵا کە ئەمەی گێڕایەوە بۆ باوکی، زوبەیر وتی ڕۆڵە گیان ئەوکات منت بینی، وتی بەڵێ، زوبەیر وتی ئەوە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: کێ

دەچێت هەواڵی بەنی قورەیضەم بۆ بهێنێت، منیش چووم، کە هاتمەوە پێغەمبەر ﷺ پێی فەرمووم بەدایك و باوکمەوە بەقوربانت بم.

زوبەیر بە شمشێرەکەی دای لە عوثمانی کوڕی عەبدوڵای کوڕی موغیرەو کوشتی، جا خەڵکی دەیانوت چ شمشێرێکی چاکە؟ ئەویش تووڕە بوو چونکە پێی وابوو کاریگەری دەستی بووە نەك کاریگەری شمشێرەکە.

زوبەیر لە غەزای خەیبەردا

لە غەزای خەیبەردا کاتێك جەنگەکە سەخت بووبوو، مەرحەبی جوولەکە هاتە دەرەوەو دەیوت کێ هەیە بەرامبەرم بجەنگێت؟ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: کێ دەچێت بۆی؟ موحەممەدی کوڕی مەسلەمە وتی من ئەی پێغەمبەری خوا، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی بڕۆ بۆی، پاشان نزای بۆ کرد و فەرمووی خوایە پشتیوانی بکە، ئینجا موحەممەد کابرای کوشت، ئینجا یاسری جوولەکە هاتە دەرەوەو وتی کێ هەیە بەرامبەرم بجەنگێت، زوبەیری کوڕی عەووام چوو بەرامبەری وەستا، صەفییەی دایکی زوبەیر کە ئەوەی بینی وتی ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو جوولەکەیە کوڕەکەم دەکوژێت، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: بەڵکو خوا بیەوێت کوڕەکەت دەیکوژێت، ئەوەبوو پێکگەیشتن و جەنگان.

زوبەیر لە فەتحی مەککەدا کاتێك حاطیبی کوڕی ئەبی بەلتەعە بە نهێنی نامەیەکی نووسی بۆ مەککە تا هەواڵی هێرشی پێغەمبەریان ﷺ پێ بدات، خوای گەورە ئەوەی ئاشکرا کرد.

بۆیە پێغەمبەر ﷺ هەریەك لە عەلی کوڕی ئەبوو تالیب و زوبەیر و میقدادی کوڕی ئەسوەدی نارد بە شوێن ئەو ژنەی نامەکەی بردووەو ئەوانیش ژنەکەیان گرت و نامەکەیان لێ سەندەوەو گەڕانەوە خزمەت پێغەمبەری خوا ﷺ . زوبەیر لە فەتحی مەککەشدا بەشدار بوو و دوو ئالای بە دەستەوە بوو، چونکە پێغەمبەر ﷺ ئالاکەی سەعدی کوڕی عوبادەشی دایە دەستی. هەروەها ئالاکەی پێغەمبەری خوا ﷺ بەدەست زوبەیرەوە بوو. جارێك پێغەمبەر ﷺ لەسەر کێوی حیراء وەستابوو، کێوەکە لەریەوە، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (ئارام بگرە حیراء، چونکە ئەوەی بەسەرتەوەیە یان پێغەمبەرە یان صدیقە یان شەهیدە)، ئەو دەمەش هەریەك لە پێغەمبەر ﷺ و ئەبووبەکر و عومەر و عوثمان و عەلی و طەلحەو زوبەیر و سەعدی کوڕی ئەبی وەقاص لەسەر کێوەکە بوون. پێغەمبەر ﷺ پارچە ئاوریشمێکیشی دابوو بە زوبەیر و ئەویش لە جەنگدا بەکاری دەهێنا.

زوبەیر لە جەنگی یەرمووکیشدا بەشداری کرد و تیایدا جارێکی دی بریندار بوو، برینێك هاوشێوەی برینەکانی غەزای بەدر.

زوبەیر و فەرموودەکانی پێغەمبەر ﷺ

عەبدوڵای کوڕی دەڵێت: جارێك پرسیارم کرد لە باوکم وتم بۆچی وەك فلان و فلان نیت هێندە فەرموودە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ بگێڕیتەوە؟! ئەویش وتی من هەمیشە لەگەڵ پێغەمبەری خوا ﷺ بووم، بەڵام لێم بیستووە دەیفەرموو: (من كذب علي فليتبوأ مقعده من النار) (هەرکەس درۆم بەدەمەوە بکات با شوێنی خۆی لە دۆزەخ دیاری بکات).

زوبەیری کوڕی عەوام دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: (لأن يأخذ أحدكم حبله ، فيأتي بحزمة الحطب على ظهره ، فيبيعها، فيكف الله بها وجهه خير له من أن يسأل الناس أعطوه أو منعوه) (ئەگەر یەکێك لە ئێوە گوریسەکەی هەڵگرێت و کۆڵێ داری پێ بهێنێت و بیدات بە کۆڵیدا و بیبات بیفرۆشێت و بەوە خوا ئاوی دەموچاوی بهێڵێتەوە، ئەوە زۆر باشترە بۆی لەوەی داوا لە خەڵك بکات، ئیتر ئایا پێیبدەن یان پێی نەدەن). زوبەیر دەڵێت: پێغەمبەر ﷺ نزای کرد بۆ خۆم و منداڵەکانم و نەوەکانیشم.

عومەری کوڕی خەططاب دەڵێت: جارێك بینیم پێغەمبەری خوا ﷺ خەوتبوو و زوبەیریش لە کەناریەوە دانیشتبوو و باوەشێنی دەکرد و مێشوولەی لێ دووردەخستەوە، هەتا پێغەمبەر ﷺ لە خەو هەستا زوبەیر هەر وایکرد، کە پێغەمبەر ﷺهەستا فەرمووی: (تا ئێستاش هەر بەردەوامیت ئەی ئەبوو عەبدوڵا؟) ئەویش وتی بەڵێ بەدایك و باوکمەوە بەقوربانت بم، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (ئەوە جیبریلە سەلامت لێدەکات و دەفەرمویت: : من لە ڕۆژی دواییدا لەگەڵت دەبم و گڕی دۆزەخ لە دەموچاوت دوور دەگرم).

زوبەیر لە سەردەمی ئەبووبەکری صدیقدا

پێشەوا ئەبووبەکری صدیق دژبە هەڵگەڕاوەکان جەنگی راگەیاند، بۆ ئەوەش مەترسی لەسەر مەدینە دروست دەبوو، بۆیە پاسەوانی شەوانەی بە دەوری مەدینەدا دانا و بڕێك کەسی کرد بە ئەمیری دەستە دەستەی ئەو پاسەوانانە، لەوانەش عەلی کوڕی ئەبوو طالیب و زوبەیری کوڕی عەووام و عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوف و طەلحەی کوڕی عوبەیدوڵا و سەعدی کوڕی ئەبی وەققاص و عەبدوڵای کوڕی مەسعوود.

زوبەیر لە سەردەمی عومەری کوڕی خەططابدا

کاتێك پێشەوا عومەری کوڕی خەططاب پێکرا، بڕیاری دا مەسەلەی خیلافەت بە شوورا بێت، ئەو دەیوت ئەگەر بمویستایە کەسێك رابسپێرم ئەوە زیاتر حەزم دەکرد زوبەیر بێت، چونکە ئەو پایەیەکی دینە.

جارێك زوبەیر چوویە كۆڕێكەوە تەماشای كرد حەسسانی شاعیری پێغەمبەر ﷺ شیعری دەهۆنیەوە، کەچی خەڵكەكە زۆر گەرموگوڕ نەبوون بۆ شیعرەكانی، زوبەیر چوو دانیشت و وتی ئەوە چیە دەتانبینم وا ساردن لە گوێ گرتن و گەرمی كۆڕەكەدا، من دیومە حەسسان شیعری دەهۆنیەوە بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ و پێغەمبەر ﷺ زۆر بە جوانی گوێی بۆ رادەگرت و دەستخۆشی لێدەكرد و هیچ خۆی بە شتی ترەوە سەرقاڵ نەدەكرد.

پێشەوا عومەری كوڕی خەططاب پاش ئەوەی عەمری كوڕی عاصی بەرەو میصر نارد تا فەتحی بكات، بە دوایدا زوبەیری كوڕی عەووامی نارد تا پشتیوانی بێت، لەوێ زوبەیر رۆڵێكی بەرچاوی بینی و پشتیوانێكی بەهێز بوو بۆ عەمر.

زوبەیری كوڕی عەووام بۆ غەزا رووەو میصر چوو، جا ئەمیری میصر نامەی بۆ نارد مەیەرە ئێرە چونكە نەخۆشی تاعوون تیایدا بلاو بووەتەوە، زوبەیر وتی جا من بۆ شمشێر وەشاندن و تاعوون دێمە ئەوێ، كە چوویە ئەوێ و غەزای كرد جارێك پێكرا، بەڵام نەیكوشت.

لە سەردەمی عومەردا صەفییەی دایکی زوبەیر کۆچی دوایی کرد، خەلیفە نوێژی لەسەر کرد و لە گۆڕستانی بەقیع ئەسپەردە کرا.
کاتێك عومەری کوڕی خەططاب شەهید کرا زوبەیر چوو و ناوی خۆی لە دیواندا سڕیەوە، عەبدوڵای کوڕیشی لە کاتی شەهیدبوونی عوثماندا هەمان هەنگاوی باوکی نا.
عومەری کوڕی خەططاب پاش ئەوەی پێکرا، شەش کەسی راسپارد تا لەنێو خۆیاندا کەسێك دیاری بکەن بۆ خیلافەت، ئەوانیش بریتی بوون لە عەلی کوڕی ئەبوو طالیب، عوثمانی کوڕی عەففان، طەلحەی کوڕی عوبەیدوڵا، زوبەیری کوڕی عەووام، سەعدی کوڕی ئەبی وەقاص، عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوف.

زوبەیر لە سەردەمی عوثمانی کوڕی عەففاندا

جارێك زوبەیری کوڕی عەووام چوویە بازاڕ و تەماشای کرد هەندێ مەوالی ئومەویەکان قۆرخکاری دەکەن، ئەویش کەوتە لێدانیان، لەو حاڵەدا بوو کە خەلیفە عوثمانی کوڕی عەففان هات و لەسەر هێسترێك بوو، زوبەیریش چوو بۆ لای و جڵەوی هێسترەکەی گرت و کەوتە تانەدان و تووڕە بوون لە عوثمان، زۆر بە توندی دواندی، خەلیفەش هیچی نەوت، ئینجا زوبەیر وازی هێنا، کە عوثمان دابەزی جێی بۆ راخرا و دانیشت، ئینجا زوبەیر هاتەوە بۆ لای و وتی ئەی ئەمیری باوەڕداران سوێند بەخوا دەزانم تۆ مافت بەسەرمەوە هەیە، بەڵام من کە ناحەقیەکم بینی خۆم پێ ڕاناگیرێت، خەلیفە پێی وت وەرە دابنیشە، لەپاڵ خۆیدا لەسەر راخەرەکە داینیشاند.

کاتێك عوثمانی کوڕی عەففان شەهید کرا، زوبەیر یەکێك بوو لەوانەی داوای تۆڵەی خوێنی عوثمانی دەکرد، جا لێیان دەپرسی ئەی زوبەیر بۆچی هاتون وازتان هێنا تا خەلیفە کوژرا و ئێستا هاتون داوای خوێنەکەی دەکەن؟ ئەویش وتی ئێمە لە سەردەمی پێغەمبەر ﷺ و

ئەبووبەکر و عومەر و عوثمانیشدا ئەم ئایەتەمان دەخوێندەوە(واتقوا فتنة لا تصيبن الذين ظلموا منكم خاصة)، بەڵام وامان نەدەزانی ئێمەش دەگرێتەوە تا ئەوەی لە ئێمەشدا روویدا.

زوبەیر لە سەردەمی عەلی کوڕی ئەبوو تالیبدا

کاتێك عوثمانی کوڕی عەففان کوژرا، دایکانی باوەڕداران (هاوسەرەکانی پێغەمبەر ﷺ چووبوون بۆ حەج بۆ مەککە تا لەدەست ئەو فیتنەی مەدینەی گرتووەتەوە رزگار بن، کاتێك ویستیان بگەڕێنەوە مەککە، هەواڵیان پێگەیشت کە عوثمان کوژراوە، بۆیە لە مەککە مانەوە تا بزانن بارەکە بە چی دەگات، ئەوەبوو بێ پێشنیازی خۆی عەلی کوڕی ئەبوو طالیب بەیعەتی پێدرا، بەتایبەت کە خەواریجەکان زۆریان لە عەلی کرد هەرچەندە عەلی خۆی رقی بوو لێیان، بەڵام هیوای وابوو دەرفەتێکی بۆ بگونجێت تا لەناویان بەرێت، ئەوەبوو کە ئەو فشارە بینرا ژمارەیەك لە خزمانی عوثمان لە بەنوئومەییە دەرچوون بۆ مەککە، هەریەك لە زوبەیر و طەلحەش

داوای مۆڵەتیان کرد تا بچن بۆ مەککەو عەلیش مۆڵەتی پێدان و ئەوانیش چوون بۆ مەککە، خەڵکێکی زۆریش شوێنیان کەوت، لە بەصرەو مەدینەو یەمەن و چەند شوێنی ترەوە خەڵکێکی زۆر روویکردە مەککەو لەوێ ژمارەیەکی زۆری هاوەڵان و دایکانی باوەڕداران و جەماوەرێك کۆبوونەوەو داوای خوێنی عوثمانیان دەکرد، عائیشەی دایکی باوەڕدارانیش جڵەوی مەسەلەکەی گرتبوویەدەست.

کاتێك قەدەری خوا هات و ئەوەی لە قەدەردا هەبوو روویدا و حەق هەروا خەڵك وێڵ ناکات و خەڵکی دوای عوثمان سەبارەت بە خەلیفەیەك کە بەسەریاندا دابنرێ راجیادەبوون، هیچ کەسیش نەبوو دوای ئەو سێ خەلیفەیە هێندەی چوارم خەلیفە-واتە عەلی- بەڕێزتر و زاناتر و لەخواترستر و ئاییندارتر بێت، بۆیە بەیعەتی پێدرا، ئەگەریش بەو خێراییە بەیعەت نەدرایە بە عەلی ئەوا وێڵ و لاسارەکان بارەکەیان زۆر خراپتر دەکرد، بەڵام کۆچەران و پشتیوانان بڕیاری خیلافەتیان دا

بۆ عەلی، ئەویش ئەوەی لەسەر خۆی بە فەرز زانی، بۆیە ملکەچی بوو.

طەلحە بەیعەتی دا بە عەلی، خەڵکیش وتیان دەستێکی ناتەبا بەیعەتی داوە بە عەلی، سوێند بەخوا ئەم مەسەلەیە ناگاتە جێی مەبەست، جا ئەگەر بوترێت ئەو دوانە-طەلحەو زوبەیر- بە نارەزایی بەیعەتیان داوە –بە عەلی- لە وەڵامدا دەڵێین هەرگیز شتی وا نەبووە بە ناحەزی بەیعەتیان دابێ و زۆریان لێ کرابێت، ئەگەریش تەنانەت بە نارەزایی بەیعەتیان دابێت ئەوە کاناکاتە سەر بەیعەتەکەی عەلی، چونکە بە یەك کەس یان دوان بەیعەت دەبەسترێت و سەردەگرێت، ئیتر هەرکەس دوای ئەوە بەیعەت بدات پەیوەستی ئەو بەیعەتە دەبێت، بەپێی شەرعیش پێویستە لەسەری ئەو بەیعەتە بدات، ئەگەریش ئەو دوانە بەیعەتیان نەدایە ئەوا ئەو کارە کاریگەری نەدەبوو بۆیان و کاریگەریشی نەدەبوو بۆ بەیعەتی پێشەوا-ی موسڵمانان-.

ئەوەش دەڵێت: دەستێکی ناتەباو کارێکی بە ئەنجام نەگەیشتووە، ئەوە گومانی کەسێکە کە دەڵێت طەلحە یەکەم کەس بووە بەیعەتی

داوە، مەسەلەکەش وا نەبووە-طەلحە یەکەم کەس نەبووە بەیعەتی دابێت بە عەلی-.

ئەگەریش بوترێت موسڵمانان لەسەر ئەوە بەیعەتیان داوە بە عەلی کە بکوژانی عوثمان بکوژێتەوە ئەوا دەڵێین ئەو مەرجە بۆ بەیعەت ڕاست نیە، بەڵکو لەسەر ئەوە بەیعەتی پێدەدەن کە حوکم بە حەق بکات، ئەویش ئەوەیە کەسی داواکاری خوێنی عوثمان ئامادە بێت و کەسی داواکراویش ئامادە بێت و سکاڵا بکرێت و وەڵام بدرێتەوەو بەڵگە بەردەست بێت و حوکم بدرێت، بەڵام ئەوەی هەر بە قسەیەکی ڕەها یان کارێکی بەدواداچوون بۆ نەکراو یان بیستنی قسەیەك هێرش ببات ئەوە لە ئایینی ئیسلامدا شتی وا نیە.

دەستەیەك دەگێڕنەوە کاتێك بەیعەت درا بە عەلی، طەلحەو زوبەیر داوای مۆڵەتیان لە عەلی کرد تا بچن بۆ مەککە، عەلی بەوانی وت لەوانەیە بتانەوێت بچن بۆ بەصرەو شام، ئەوانیش سوێندیان خوارد وا ناکەن.

ڕێککەوتن لە مەککە

لە مەککە سێ رای جیاواز دروست بوو، دەستەیەك وتیان با بچین بۆ لای موعاویە بۆ شام و لەوێوە بێین تۆڵە بکەینەوە، دەستەی دووەم وتیان بەڵکو با بچین بۆ مەدینە بۆ لای عەلی و داوای تۆڵەی عوثمان بکەینەوە، دەستەی سێیەم وتیان بەڵکو دەچین بۆ بەصرەو لەوێ خۆمان بەهێز دەکەین و هەر لەوێوە دەکەوینە لەناوبردنی بکوژانی عوثمان، ئەوەبوو لەسەر ئەم رایە ڕێککەوتن.

(سەبارەت بە چوونی –هاوەڵانی عائیشەو طەلحەو زوبەیر- بەرەو بەصرە راستەو هیچ کێشەیەکی لەسەر نیە، بەڵام بۆچی دەرچوون؟ لەمەدا گێڕانەوەیەکی لەسەر نیەو متمانە بە هیچ گێڕانەوەیەکیان ناکرێت چونکە کەسی جێمتمانە نەیگێڕوانەتەوە، قسەی کەسی هەوادار وەرناگیرێت، حەزی تانەدان لە ئیسلام و بەکەمدانانی هاوەڵان چووەتە ناخی کەسی هەوادار و دەمارگیر.

لەوانەیە بۆ ئەوە دەرچووبن تا لەبەر شتێك کە بۆیان دەرکەوتووە ویستبێتیان عەلی –لە خیلافەت- لاببەن، بۆیەش بەیعەتیان دابێت تا شۆڕشگێڕەکان هێور ببنەوە، دواتر کەوتبنە داوای حەق.

لەوانەشە بۆیە چووبنە دەرەوە تا بکوژانی عوثمان لەناوبەرن.

لەوانەشە بە چەند دەستەیەکی موسڵمانانەوە دەرچووبن تا بیانگێڕنەوە بۆ یەك قانوون تا بەریەکنەکەون و دژ بەیەك نەجەنگن، ئەمەش دروستە نەك شتی تر، هەواڵی راستیش بەم جۆرە هاتووە.

سەبارەت بە گێڕانەوەکانی بەشەکانی یەکەم هەموویان پووچ و لاوازن.

سەبارەت بەوەی ئەوان بە زۆر و ناچاری بەیعەتیان دابێت ئەوە بێبنەما و پووچەو پێشتریش روونمان کردوەتەوە.

سەبارەت بەوەی ویستبێتیان عەلی لە خیلافەت لاببەن ئەمەش بێ بنەما و پووچە، چونکە لابردن بە راو روانینی هەموان دەبێت، دەکرێت یەك یان دوو کەس لە دەسەلاتدا بن، بەڵام لابردن تەنها دوای سەلماندن و روونکردنەوە دەبێت.

سەبارەت بەوەش کە لەوانەیە بۆ کوشتنی بکوژانی عوثمان دەرچووبن، پێش ئەمە کارەکە بنەرەتەکەی بۆ یەکدەنگی بووە، دەشکرێت هەردوو مەسەلەکە پێکەوە بن.

دەگێردرێتەوە لە کاتی ئامادەنەبوونی- طەلحە و زوبەیر و عائیشە لە مەدینەدا- ئاژاوەی نێوان خەڵك نەما، طەلحە و زوبەیر و عائیشەش دایکی باوەڕدارانیش بەو هیوایە چوونەدەرەوە تا خەڵکی بگەڕێنەوە بۆ لای دایکیان و ڕەچاوی حورمەتی پێغەمبەرەکەیان ﷺ بکەن).

کە گەیشتنە بەصرە بەرپرسی ئەوێ نوێنەری نارد تا بزانێت بۆچی هاتون، چوونە لای عائیشە وتیان بۆچی هاتویت؟ وتی بۆ داوای خوێنی عوثمان هاتوین، چوونە لای طەلحە ، ئەویش هەمان شتی وت، چوونە لای زوبەیریش ئەویش هەمان شتی وت.

بەڵام سوپاکەی عوثمانی کوڕی حنیف بەوە ڕازی نەبوون و هەوڵیاندەدا لەگەڵ سوپای عائیشە بجەنگن، عائیشەش فەرمانی کرد کەس جەنگ نەکات، ڕۆژێك خۆیان پاراست، بەڵام لە ڕۆژی دووەمدا جەنگ ڕوویدا و ژمارەیەك لە هاوەڵان و کەسانی تر کوژران.

دواتر بڕیاریان دا هەواڵ وەربگرن ئەگەر طەلحەو زوبەیر بە ناچاری بەیعەتیان دابوو ئەوە عوثمان بەصرەیان بۆ چۆڵ بکات، ئەگەریش بە ویستی خۆیان بووبێت ئەوە ئەو دوانە دەبێت بەصرە چۆڵ بکەن، نوێنەریان ناردە مەدینەو نوێنەر هەواڵی پرسی، کەس وەڵامی نەدەدایەوە جگە لە ئوسامەی کوڕی زەید کە وتی بەخوا بە ناچاری بەیعەتیان دا، کەچی خەڵکانێك هەڵمەتیان بۆ برد، چەند هاوەڵێك رزگاریان کرد، بارەکە نەگەیشتە ئەنجام.

لە بەصرە جەنگ روویداو ژمارەیەکی تر کوژران و عوثمان بەدیل گیرا و برا بۆ لای عائیشە، ئەویش داوای کرد ئازاد بکرێت، بەڵام شار کەوتە دەست سوپای عائیشە.

عەلی کوڕی ئەبوو طالیب کە ئەمەی بیست بڕیاریدا بچێت بەرەو بەصرە، خەڵکێکی کەمی مەدینەی لەگەڵ بوو، ژمارەیەك لە هاوەڵانی بەشداربووی غەزای بەدری لەگەڵدا بوو، ژمارەی سوپاکەی عەلی تەنها نۆسەد کەس بوو، حەسەنی کوڕی داوای لێکرد نەچێت، عەبدوڵای کوڕی سەلامیش هەمان داوای لێکرد، بەڵام عەلی رازی

نەبوو، ئینجا هەواڵی نارد بۆ کووفە تا بدەنە پاڵی، بەرەبەرە سوپاکەی عەلی روی لە زیاد بوون بوو.

عەلی کە عوثمانی کوڕی حنیفی بینی و هەواڵی کارەکانی طەلحەو زوبەیری بیست، نزای کرد خوایە طەلحەو زوبەیر بەرامبەر بەو هەڵەی کردوویانە بێدار بکەیتەوە.

کاتێك زوبەیر لە بەصرە بوو کەسێك هات بۆ لای و وتی ئەرێ بچم عەلی بکوژم؟ ئەویش وتی چۆن دەیکوژیت لەکاتێکدا سەربازی زۆری لەگەڵدایە؟ ئەویش وتی دەچمە ناو سوپاکەی و خۆمی لێ نزیك دەکەمەوەو دواتر دەرفەتی لێ دێنم، زوبەیر وتی پێغەمبەر ﷺ دەیفەرموو:(الإيمان قيد الفتك، لا يفتك مؤمن)،

(ئیمان نامەردکوژی کۆت کردووە، باوەڕدار نامەردکوژی ناکات).

دواجار قەعقاع کەوتە نێوانەوە، چوویە بەصرەو طەلحەو زوبەیری بانگهێشت کرد بۆ یەکڕیزی و دوورگرتن لە دووبەرەکی، سەرەتا لەگەڵ عائیشە قسەی کرد و وتی دایە گیان بۆچی هاتوویتەتە ئێرە؟ ئەویش وتی کوڕی شیرینم بۆ ڕێککردنی باری نێوان خەڵك، ئینجا

قەعقاع داوای کرد طەلحەو زوبەیریش بانگ بکات، ئەوانیش هاتن قەعقاع وتی دایکی باوەڕداران دەڵێت بۆ صولح هاتوم، ئەوانیش وتیان ئێمەش بەس بۆ ئەوە هاتوین، ئەویش وتی دەی پێم بڵێن ئەو صولحەتان لە چ روانگەیەکەوەیە؟ ئەگەر بە رەوامان زانی شوێنتان دەکەوین، ئەگەریش بە رەوامان نەزانی ئیتر هیچ، ئەوانیش وتیان بکوژانی عوثمانمان دەوێن لەناوببرێن، قەعقاع وتی خۆ ئێوە بکوژانی ئەوتان لە بەصرە کوشت، شەش سەد کەستان کوشت شەش هەزار کەس چوونە ریزی ئەوانەوەو دژتان وەستان، داوای تەنها کەسێکتان کرد کە حرقووص بوو شەش هەزار کەس بوونە پارێزەری، ئەمەی ئێوە داوای دەکەن بۆ چاکەیە، بەڵام خراپەیەکی زۆر گەورەی لێدەکەوێتەوە، عائیشە وتی ئەی تۆ چ چارەسەرێکت پێیە؟ قەعقاع وتی من پێم وایە دەرمانی ئەم دەردە ئارامگرتنە تا بارەکە هێور دەبێتەوە، ئەمە بکەن خێر و رەحمەت دێت، ئەگەریش رازی نەبن باری خراپە زیاتر دەبێت بۆ هەردوو لامان، ئەوانیش وتینا دەی بۆچوونەکەت زۆ دروستە، برۆ ئەگەر عەلیش هەمان رای هەبوو

رازی دەبین، ئەویش چوویەوە بینی عەلی هەمان رای هەیە، ئیتر هەردوولا رێککەوتن، عائیشەش نوێنەری نارد بۆ لای عەلی تا پێی بڵێت ئەو تەنها بۆ صولح هاتووە، هەردوولا دڵخۆش بوون و عەلیش وتارێکی پێشکەش کرد بۆ خەڵکەکە کە تیایدا باسی خراپەی دووبەرەکی کرد و نیازی رێککەوتنەکەی خستەڕوو.

کاتێك لە وتارەکەی عەلیەوە دەستەی ئاژاوەگێڕان زانییان خەریکە رێکدەکەون، کەوتنە خۆ، لەوانە ئەشتەری نەخەعی و عەبدوڵای کوڕی سەبە و شریح و سالم و چەندێکی تر کە هیچ هاوەڵێکیان تێدا نەبوو نزیکەی دوو هەزار و پێنج سەد کەسێك دەبوون کەوتنەخۆ و وتیان ئەم رێککەوتنە دژ بە ئێمەیەو ژمارەشمان کەمە و رێککەوتنی ئەوان تەنها لەسەر خوێنی ئێمەیە، بۆیە دەبێت عەلیش وەك عوثمان لێبکەین، خەڵکەکەش رازی بوون، بەڵام عەبدوڵای کوڕی سەبە وتی راکەتان زۆر خراپە، چونکە ئەوکات هەردوولا دەبنە دوژمن و لێتان دەدەن، بەڵکو دەبێت جەنگ لەنێوان ئەم دوو دەستەیەدا هەڵگیرسێنین، کاتێك زوبەیر و طەلحە چوون بۆ لای عەلی تا

ڕێکبکەون، دەستەی سەبەئیەکان خۆیان بەشکرد بەسەر هەردوولادا و جەنگیان هەڵگیرساند، هەردوولا وایانزانی بەرامبەر ناپاکی نواندووە، بۆیە کەوتنە هێرش، سوپای عەلی نزیکەی بیست هەزار کەس و سوپای عائیشەش نزیکەی سی هەزار کەس دەبوون، جەنگێکی قورس ڕوویدا، عەلی هاواری دەکرد دەست هەڵگرن، بەڵام کەس نەیدەبیست، لەولاشەوە عائیشە بە سواری وشترێکەوە بۆ هەمان نیاز هات، عەلی هێندە بێزار بوو بە حەسەنی کوڕی دەوت کوڕم خۆزگە باوکت بیست ساڵ لەمەوبەر دەمرد، عەلی چو تا زوبەیر و طەلحە بدوێنێت، وتی ئەم سوپایەتان ئامادە کردووە، بیانووشتان بۆ قیامەتتان ئامادە کردووە؟ دەی لەخوا بترسن، من خوێنی ئێوەم حەڵاڵ نەکردووە، ئێوە هیچ بەڵگەیەکتان پێیە بۆ ڕەوایی خوێنی من؟

کەنارگرتن و کوژرانی زوبەیر

پێشەوا عەلی بە زوبەیری وت سوێندت دەدەم بە خوا تۆ گوێت لە پێغەمبەر ﷺ نەبوو کە پێی دەفەرموویت تۆ لەگەڵ عەلی دەجەنگێیت و تۆیش ستەمی لێدەکەیت؟ ئەویش وتی بەڵێ، بەڵام ئەوە ئێستا ئەو فەرموودەیەم بیردەکەوێتەوە، بۆیە کەناری گرت.

ئینجا بە سوارەکەیەوە بە ناو ریزەکاندا دەگەڕایەوە، عەبدوڵای کوڕی وتی باوکە چیتە؟ زوبەیر وتی عەلی فەرموودەیەکی بۆ باسکردم کە من خۆم لە پێغەمبەرم ﷺ بیستبوو پێی فەرمووم (تۆ لەگەڵ عەلی دەجەنگیت و ستەمیشی لێ دەکەیت)، بۆیە لەگەڵی ناجەنگم، عەبدوڵا وتی بۆچی بۆ جەنگ هاتبوویت؟ تۆ هاتبوویت تا نێوانی خەڵکەکە رێکبخەیت و خوا بە هۆی تۆوە ئەم بارە رێکبخات، زوبەیر وتی سوێندم خواردووە جەنگ نەکەم، عەبدوڵا وتی دەی جیرجیسی کۆیلەت ئازاد بکەو بوەستە تا نێوانی خەڵك رێکبخەت، ئەویش کۆیلەکەی ئازاد کرد و راوەستا، بەڵام خەڵکەکە جیاوازی زیاتری تێکەوت، بۆیە بە ئەسپەکەیەوە چوو.

زوبەیر کە چوو دای بە لای سەربازگەکەی ئەحنەفدا، ئەویش وتی کێ دەچێت هەواڵێکی ئەمەم بۆ وەربگرێت، ئیبن جرمووز وتی من، ئەوەبوو کەوتە شوێن زوبەیر، کە گەیشت بە زوبەیر، زوبەیر زۆر تووڕە بوو، وتی چیتە؟ ئیشت چیە؟ وتی هاتوم تا پرسیارێکت لێ بکەم، عەطیە کە خزمەتکارێکی زوبەیر بوو و لەگەڵ زوبەیر بوو وتی ئەو چەکی پێیە، بەڵام زوبەیر گوێی پێ نەدا، ئیبن جرمووز وتی کاتی نوێژە، ئەوەبوو دابەزین تا نوێژ بکەن، کەچی ئیبن جرمووز خۆی خستە پشتی زوبەیر و لە پشتەوە کەلەبەری زرێپۆشەکەی کردە ئامانج و دای لە زوبەیر و کوشتی و ئەسپ و چەکەکەشی برد، دواتریش وازی لە خزمەتکارەکەی هێنا، خزمەتکارەکەشی تەرمی زوبەیری ئەسپەردە کرد و دواتر چوو هەواڵەکەی بردەوە بۆ خەڵکەکە.

لە سەرەتای جەنگەکەوە زوبەیر عەبدوڵای کوڕی بانگ کرد و وتی کوڕی شیرینم ئەمڕۆ هەرکەس دەکوژرێت یان وەك ستەمکار دەکوژرێت یان وەك ستەملێکراو، وادەزانم ئەمڕۆ من وەك ستەملێکراو دەکوژرێم، گەورەترین خەفەتیشم قەرزەکانمە، چیم هەیە

بیفرۆشەو قەرزەکانم بدەرەوە، ئەگەر شتێکی مایەوە ئەوە سێ یەکی بۆ منداڵەکانت، کوڕی شیرینم ئەگەر لە دانەوەی قەرزەکاندا گیرۆدە بوویت ئەوا پەنا ببە بۆ لای مەولاکەم، عەبدوڵا وتی باوکە گیان مەولاکەت کێیە؟ وتی الله تعالی.

ئیبن عەبباس دەڵێت: لە جەنگی جەمەلدا بە زوبەیرم وت ئەرێ هاتویت لەگەڵ کوڕی عەبدولموطەلیبدا بجەنگیت؟ ئیتر زوبەیر گەڕایەوە، کەچی ئیبن جرمووز خۆی گەیاند پێی و کوشتی، دواتر ئیبن عەبباس هات و پرسیاری کرد لە عەلی ئەرێ بکوژەکەی زوبەیر سەرەنجامی بەرەو کوێیە؟ عەلی وتی دۆزەخ.

کوژرانی زوبەیری کوڕی عەووام لە جومادیلئوولای ساڵی سی و شەش بوو، ئەو کەسەش کە کوشتی ناوی عەمری کوڕی جرمووز بوو و لە شوێنێك بە ناوی وادی سباع بە ناپاکی کوشتی، هاوکات هەریەك لە فوضالەی کوڕی حابس و نوفەیع هاوکاری عەمریان کرد لە کوشتنی زوبەیردا.

کاتێك بارەکە هێور بوویەوە، ئینجا عەبدوڵا دەستی کرد بە دانەوەی قەرزەکانی باوکی، زوبەیر دەڵێت حسابم کرد قەرزەکانی نزیکەی ملیۆنێك و دووسەد هەزار دەبوو، گەیشتم بە حەکیمی کوڕی حیزام، وتی برازاکەم قەرزەکەی براکەم چەندە؟ منیش حەزم نەکرد بیڵێم چەندە، وتم دووسەد هەزار، وتی دەی بڕوا ناکەم ئەوەی هەتانە بەشی دانەوەی بکات، منیش وتم ئەی ئەگەر ملیۆنێ و دووسەد هەزار بێت چی؟ وتی وا نابینم بتوانن بیدەنەوە، ئەگەر پەکت کەوت پێم بڵێ یارمەتیت دەدەم، عەبدوڵا باخەکەی زوبەیری فرۆشت بە ملیۆنێك و شەش سەد هەزار، دەیوت کێ قەرزی لای زوبەیر بووە با بێت باخەکەمان لێ بکڕێت، عەبدوڵای کوڕی جەعفەر هات کە چوارسەد هەزاری لای زوبەیر بوو، وتی حەز دەکەن مەمدەنەوە، حەزیش دەکەن دوای خەن، عەبدوڵا وتی نا، ئەویش وتی دەی پارچەیەکی باخەکەم بدەنێ، بەوجۆرە باخەکەی بەش بەش فرۆشت و هەموو قەرزەکەی دایەوەو زیاد لە چوارسەد هەزاریشی بۆ مایەوە.

زوبەیر کەسی دڵسۆز و پشتی هاوەڵان بوو، نزیکەی حەوت کەس لە هاوەڵان لە کاتی مردنیاندا وەسیەتیان بۆ زوبەیر دەکرد کە ئاگاداری ژن و منداڵیان بێ، لەوانە عوثمان و ئیبن مەسعوود و عەبدوڕەحمان، ئەویش لە سامانی خۆی خەرجی دەکرد بۆ ژن و مداڵیان و دەستی نەدەدا لە سامانی ژن و منداڵەکانیان.

جارێك زوبەیر خانوویەکی خۆی بە شەش سەد هەزار فرۆشت، پێی وترا ئەرێ ئەوە سەرت لێشێواوە؟ ئەویش وتی نەخێر، بەڵکو ئەوە لە پێناو خوای گەورەدایە.

زوبەیر نزیکەی هەزار مەملووکی هەبوو، ئەمانە کە ساڵانە خەراجیان پێدەدا، زوبەیر هیچ لەو خەراجەی نەدەبردەوە ماڵەوەو هەر هەمووی لە ڕێی خوادا دەبەخشی.

جارێك موغیرە لای سەعیدی کوڕی زەید قسەی بەرامبەر بە عەلی کوڕی ئەبووطالیب کرد، سەعید هەستاو وتی من شایەتی دەدەم بیستم لە پێغەمبەری خوا ﷺ دەیفەرموو: (عشرة في الجنة: النبي في الجنة، وأبو بكر في الجنة، وعمر في الجنة، وعثمان في الجنة، وعلي في الجنة،

وطلحة بن عبيد الله في الجنة، والزبير بن العوام في الجنة، وسعد بن مالك في الجنة، وعبد الرحمن بن عوف في الجنة)، (دە کەس لە بەهەشتدان: پێغەمبەر ﷺ لە بەهەشتدایە، ئەبووبەکر لە بەهەشتدایە، عومەر لە بەهەشتدایە، عوثمان لە بەهەشتدایە، عەلی لە بەهەشتدایە، طەلحەی کوڕی عوبەیدوڵا لە بەهەشتدایە، زوبەیری کوڕی عەووام لە بەهەشتدایە، سەعدی کوڕی مالیك لە بەهەشتدایە، عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوف لە بەهەشتدایە)، ئینجا زەید وتی بمویستایە کەسی دەیەمیشم دەوت، وتیان کێیە؟ بێدەنگ بوو، دواتر زۆریان لێکرد تا بیڵێت، ئەویش وتی سەعیدی کوڕی زەید-واتە خۆی.

کۆتایی

هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ دەستەی هەڵبژێردراو بوون بۆ وەرگرتنی پەیامی الله تعالی و بەجێگەیاندنی لەبەردەستی سەروەرماندا و ئەزموونکردنی لە دوای وەفاتی خۆشەویستمان، لەوەشدا نموونەی باڵا بوون و توانییان الله لە خۆیان ڕازیی بکەن و دەقەکانی قورئان و فەرموودە ئەستۆپاکییان بسەلمێنن.

جێی سەرنج بوو بۆم کەسانێك کە توانیبێتیان الله تعالی لە خۆیان ڕازیی بکەن، بتوانن کۆتا پەیام لە کۆتا پێغەمبەرەوە ﷺ وەربگرن و بە ئەمانەتەوە بیگەیەنن بە مرۆڤایەتی و ئەمڕۆ ئێمە لەسەر بنەمای ئەو هەنگاوەی ئەوان سەرقاڵی دینداریی بین، دەکرێت چەند وانەیەکیان لێوە فێر ببین بۆ ژیانمان، بەڵکو ئێمەش بتوانین وەك ئەوان الله لە خۆمان ڕازیی بکەین و خزمەتێك بە نەوەی دوای خۆیشمان بکەین.

ئێمە بە دەقی قورئان ڕێنمایی کراوین پێشەنگیی بکەین بە پێغەمبەرانی خواوە ﷺ، وەك لە قورئاندا هاتووە (فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهِ)، هەروەها ڕێنمایی کراوین پێشەنگی بە کۆتا پێغەمبەرەوە بکەین ﷺ (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ)، هاوەڵان یەکەم نموونە بوون کە توانییان ئەم پێشەنگییانە جێبەجێ بکەن و خوای گەورەش شایەتییان بۆ بدات و لێیان ڕازیی بێت، واتە براوە بون، دەبێت ئێمەش پێشەنگیمان بە هاوەڵانەوە هەبێت و لە شێوازی ژیان و هەڵسوکەوتیان وردببینەوە، بزانین چۆن توانییان پاش وەفاتی پێغەمبەری خوا ﷺ درێژە بە پەیامەکە بدەن و دینی الله تعالی بگەیەنن بە سەرجەمی مرۆڤایەتیی؟ ئاکار و ڕەفتاریان چۆن بوو؟

ئەگەر بتوانین لە ژیانی هاوەڵان و هۆکاری بەدەستهێنانی ڕەزامەندی خوا لەلایەن ئەوانەوە بکۆڵینەوەو بگەینە ئەنجام، پاشان هەمان ڕێڕەو لە ژیانماندا بگرینەبەر، پشتیوان بە الله تعالی ئێمەش دەتوانین بگەین بە ڕەزامەندیی پەروەردگار.

فنسأل الله عز وجل أن يعجل فرج هذه الأمة اللهم أقم علم الجهاد واقمع أهل الزيغ والفساد وانشر رحمتك على العباد. يا من له الدنيا والآخرة وإليه المعاد وصلى الله وسلم وبارك على عبده ورسوله نبينا محمد وعلى آله وأصحابه أجمعين.

سەرچاوە

- البداية و النهاية لابن كثير.

- الإصابة في تمييز الصحابة

- العواصم من القواصم.

- أسد الغابة، ج٣، ص ٦١٦.

- سير أعلام النبلاء للذهبي

- الطبقات الكبرى لابن سعد،

- الإستيعاب في معرفة الأصحاب،

- المعجم الكبير للطبراني،

- السيرة النبوية لابن هشام